Klokkenluiders verdienen bescherming, géén doofpotdecreet

Geachte minister,

Vrijdag buigt de Vlaamse regering zich over een aanpassing van de klokkenluidersregeling via een wijziging van het Bestuursdecreet. Wij maken ons hierover ernstige zorgen. In het ontwerpdecreet staan drie artikelen die de bescherming van klokkenluiders onderuithalen. Artikelen 2, 3 en 4 beperken namelijk de openbaarheid van bestuur, een grondrecht dat nochtans verankerd is in artikel 32 van onze Grondwet en voor het wel en wee van klokkenluiders van enorm groot belang is.

Wat verandert er?

Artikel 2 laat toe dat een lokaal bestuur elk document uit een klokkenluidersdossier achterhoudt wanneer openbaarmaking de vertrouwelijkheid of de bescherming tegen represailles zou schaden. Wie de memorie van toelichting leest, merkt dat deze geheimhouding wel erg ver gaat. Ze geldt niet alleen tijdens een lopend onderzoek, maar kan ook blijven bestaan nadat het onderzoek is afgerond.

Nog problematischer is dat het meldingskanaal zelf beslist welke documenten verborgen blijven. Concreet betekent dit dat een lokaal bestuur (bij wie het personeelslid zich dus als klokkenluider meldde) zelf kan bepalen of documenten over klachten tegen datzelfde bestuur mogen worden vrijgegeven. Wat wordt voorgesteld als bescherming van klokkenluiders dreigt zo een instrument te worden om klokkenluiderdossiers uit het zicht van de publieke controle te houden. Het recht van de burger op informatie wordt dan volledig opzijgeschoven.

Artikel 3 trekt deze logica nog verder door. Het maakt documenten uit audits en procedures van administratieve handhaving vertrouwelijk, ook nadat deze audits en procedures zijn afgesloten. Daardoor wordt het voor burgers, journalisten, gemeenteraadsleden en middenveldorganisaties vrijwel onmogelijk om na te gaan hoe meldingen door Audit Vlaanderen werden behandeld.

Artikel 4 breidt de bijkomende uitzonderingsgronden op de openbaarheid van bestuur bovendien ook uit naar milieu-informatie. Nochtans gelden voor milieu-informatie internationaal en Europees net strengere transparantieregels dan voor gewone bestuursdocumenten. De voorgestelde wijziging is dan ook bijzonder zorgwekkend.

Opvallend is bovendien de timing. Deze bepalingen verschijnen kort nadat de Raad van State oordeelde dat Audit Vlaanderen documenten uit een afgesloten onderzoek moest vrijgeven aan de betrokken klokkenluider. In plaats van die rechtspraak te respecteren, lijkt men nu de wet aan te passen om dergelijke openbaarmaking in de toekomst onmogelijk te maken.

Waarom dit iedereen aangaat

De identiteit van de melders moet beschermd worden. Daarover bestaat geen discussie. Voor die bescherming bestaan vandaag echter al de nodige instrumenten: vertrouwelijkheid van meldingen, bescherming van persoonsgegevens, bescherming van de persoonlijke levenssfeer en de mogelijkheid om gevoelige passages onleesbaar te maken.

De wijzigingen aan artikel 2, 3 en 4 van het Bestuursdecreet dragen op geen enkele manier bij tot een betere bescherming. Ze zorgen er vooral voor dat dossiers in de doofpot kunnen belanden.

Deze uitholling van de openbaarheid van bestuur treft in de eerste plaats werknemers en klokkenluiders zelf. Wie een mistoestand meldt, moet kunnen nagaan of die melding ernstig werd onderzocht. Wie ondanks wettelijke bescherming toch met ontslag wordt geconfronteerd, moet toegang hebben tot de informatie die nodig is om zich te verdedigen.

Maar ook auditoren en inspectiediensten verliezen erbij. Wanneer dossiers nooit kunnen worden ingekeken, verdwijnt ook de mogelijkheid om aan te tonen dat onderzoeken zorgvuldig en onafhankelijk werden uitgevoerd. Transparantie beschermt niet alleen de burgers, maar ook de geloofwaardigheid van de controlerende instanties zelf.

Daarnaast wordt een belangrijk democratisch controlemechanisme uitgehold. Gemeenteraadsleden, journalisten, vakbonden, burgerorganisaties en milieuverenigingen moeten kunnen nagaan of overheden hun taak naar behoren uitvoeren. Wanneer audit- en handhavingsdocumenten systematisch verborgen blijven, wordt die controle ernstig bemoeilijkt.

Dat is des te problematischer in milieudossiers. Vervuiling, bodemproblemen, illegale lozingen of tekortschietende handhaving hebben vaak rechtstreekse gevolgen voor de gezondheid van omwonenden, werknemers en toekomstige generaties. Net daarom is open toegang tot milieu-informatie een essentieel democratisch recht.

Transparantie versterkt de democratie

De decreetgever schreef in 2018, bij de totstandkoming van het Bestuursdecreet, dat openbaarheid van bestuur de rechtsstaat en de democratie versterkt. Dat uitgangspunt blijft vandaag even relevant. Een bestuur dat weet dat burgers over zijn schouder meekijken, doet zijn werk beter en krijgt de kans te tonen dat het goed werk levert.

Transparantie verhoogt bovendien het vertrouwen van burgers. Ze maakt participatie mogelijk. Ze laat toe fouten op te sporen, misbruiken aan te kaarten en bestuurders ter verantwoording te roepen. Openbaarheid van bestuur is geen hinderpaal voor goed bestuur. Integendeel, het is één van de voorwaarden ervan.

Die redenering is vandaag niet minder juist dan toen. Een structurele inperking van een grondwettelijk recht hoort niet als technisch detail in een beschermingsdecreet te worden meegestemd.

Wat wij vragen

Wij vragen u daarom met aandrang om de artikelen 2, 3 en 4 uit het ontwerpdecreet te schrappen. Een inperking van de openbaarheid van bestuursdocumenten komt de rechtsstaat en de democratie niet ten goede.

Wie klokkenluiders echt wil beschermen, versterkt hun rechten en behoudt hun toegang én die van de burgers tot informatie. Een democratische overheid kant zich niet tegen transparantie.

Want een overheid die zich onttrekt aan controle, verzwakt uiteindelijk de democratie zelf.

Ondertekenaars:

Gert Vlasselaer, federaal secretaris ACOD Lokale en Regionale Besturen

Dries Goedertier, voorzitter ACOD Lokale en Regionale Besturen

Benjamin Clarysse, algemeen directeur Bond Beter Leefmilieu

Nathalie Hiel, nationaal secretaris ACV Openbare Diensten

Bjorn Vertenten, voorzitter Regio Vlaanderen VSOA Lokale en Regionale Besturen

Miranda Ulens algemeen secretaris Vlaams ABVV

Uwe Rochus, voorzitter ACOD – Algemene Centrale der Openbare Diensten

Ilse Heylen, voorzitter ACV Openbare Diensten

Joeri Thijs, campagneverantwoordelijke Greenpeace

Dries Verhaeghe, directeur Dryade vzw